

Liviu Măruia, *Cercetări interdisciplinare vizând reconstituirea geografiei istorice a Dealurilor Lipovei*, Timișoara, 2011, 306 p.

Liviu Măruia publică lucrarea lui de doctorat, transformând-o într-un îndrumător de o reală utilitate pentru viitoarele studii ale Dealurilor Lipovei. Abordarea interdisciplinară aduce acestei cărți o notă aparte, raritatea unor astfel de lucrări fiind foarte des sesizabilă în spațiul românesc. Periegheza sistematică și coroborarea datelor acesteia cu cele existente în bibliografie împreună cu prelucrarea lor cu ajutorul informaticii sunt principalele activități discutate.

Cartea începe cu o scurtă prefață realizată de Marin Cârциumar, care în prelegerea sa arată contribuțiile aduse de aceasta din punct de vedere istorico-geografic și meritele autorului pentru realizarea unei astfel de inițiative.

Introducerea începe prin a prezenta metodele de lucru, de la documentare bibliografică, analiza cartografică și toponimică până la cercetarea propriu-zisă de teren, descrierea aparaturii folosite (receptor GPS, stație totală, programe de prelucrare GIS) și continuă printr-o sumară caracterizare a fiecărui capitol, suficient cât să îți trezească interesul și curiozitatea. Anexele lucrării, reprezentând un CD cu fișele de sit ale obiectivelor investigate sunt și ele incluse în finalul introducerii.

Capitolul I (p. 33-114) denumit *Caracteristicile fizico-geografice ale Dealurilor Lipovei*, are 10 subcapitole. Primele 4 subcapitole prezintă foarte detaliat limitele zonei cercetate prin definirea formelor de relief ce îngrădesc fiecare limită, foarte importante pentru o amplasare cât mai exactă. Celelalte subcapitole discută despre caracteristicile geologice și geomorfologice ale arealului, respectiv noțiuni hidrografice, climatice, de vegetație, faună și de soluri. Autorul leagă toate datele expuse de posibilitatea existenței așezărilor umane prin prezența diferitelor surse de materie primă, resurse de apă, resurse faunistice sau prin identificarea indicilor de fertilitate ai solului, elemente definitorii în dinamica populațiilor.

Capitolul II (p. 114-149), *Istoriografia geografiei istorice și istoricul cercetărilor Dealurilor Lipovei* definește conceptul de geografie istorică și face o trecere în revistă a geografiei istorice la nivel european și românesc, urmând să cronologizeze această preocupare în spațiul bănățean și cel al Dealurilor Lipovei. Se dă exemplul călătorilor (Evlia Celebi) și al cercetătorilor ce au

realizat mai multe studii privind geografia și istoria Banatului (Fl. Medeleş, B. Milleker, Al. Rădulescu) dar, în același timp, se atrage atenția în special studiilor din perioada modernă, asupra informațiilor vagi și ambigue, a locațiilor imprecise, a datelor repetitive și a lipsei lor de utilitate practică. Și din această privință cartea are o abordare cu totul nouă, geografia istorică românească aflându-se până în ultimii ani în impas, puținele studii apărute neavând o bază teoretică și metodologică solidă în elaborarea lor.

Capitolul III (p. 149-183), *Metode și tehnici de cercetare interdisciplinară vizând reconstituirea geografiei istorice a Dealurilor Lipovei* ne pune în temă cu privire la abordarea metodologică folosită, acest capitol constituind chiar un foarte bun manual pentru cei aflați la începutul drumului în ceea ce privește cercetarea sistematică de teren și interpretarea rezultatelor acesteia. Metodele folosite la identificarea unui obiectiv sunt prezentate pe rând: analiza izvoarelor antice, a documentelor medievale și a literaturii moderne, analiza cartografică folosind atât hărțile militare topografice iosefine și habsburgice, planuri cadastrale, imagini satelitare Google Earth, ortofotograme, analize toponimice, ultima metodă fiind periegheza propriu-zisă. Ultima parte a capitolului este o exemplificare clară a interdisciplinarității acestui studiu, explicând utilizare GPS-ului și a Stației Totale în arheologie, împreună cu descrierea procesării materialului și a fișei de sit folosite.

Capitolul IV (p. 183-271), *Geografia istorică a Dealurilor Lipovei din paleolitic până la începutul epocii moderne. Abordare statistică*, este și cel mai extins capitol, el însumând partea inedită și contribuția autorului la geografia istorică a spațiului vest-carpatic. Obiectivele arheologice sunt împărțite cronologic, descoperirile izolate sau cele de tezaur monetare fiind și ele prezentate atât prin hărți cu punctele respective, cât și prin descrieri. Fiecare obiectiv beneficiază de o analiză GIS privind factorii benefici locuirii structurați în tabele morfologice, precum altitudine, distanța față de apă și înclinarea pantei, iar situațiile speciale, de exemplu expoziția versanților unui obiectiv pe o altă latură decât cea nordică, sunt explicate prin argumente științifice solide. Hărțile vechilor locații de biserică, a varnițelor și a movilelor de hotar infirmă sau afirmă multe dintre informațiile oferite de izvoarele antice sau de documentele medievale. Structurile identificate în teren ca fortificații au parte fiecare de studii de caz privind factorii de habitat și arealul de vizibilitate, concluzionând că cele 21 de fortificații nu aveau legătură una cu alta, fiind doar centre de putere locală având rol de punct de refugiu, constatare ce coroborată cu datele bibliografice, poate aduce noi dovezi privind extinderea influenței anumitor populații. Întregul capitol ilustrează descoperirea a 401 obiective

arheologice, dovedind importanța zonei și necesitatea revizuirii bibliografiei mai vechi, atributul de zonă nelocuită a arealului cercetat fiind drastic schimbat de actualul demers.

Concluziile (p. 271-275) motivează alegerea spațiului analizat prin buna delimitare a limitelor geografice, terenul steril din punct de vedere arheologic și carențele de cercetare ce au dus la teorii greșite. Un scurt rezumat al capitolelor are rolul de a sintetiza toate cele spuse pe parcursul întregii lucrări, reamintind succint informațiile din cele aproape 270 de pagini. Observațiile făcute după identificarea obiectivelor prin aplicarea programelor GIS și interpretarea graficelor arată că alegerea locurilor de habitat reprezintă mai multe variabile, fără a putea elabora o teorie general-valabilă. Punctul de vedere al autorului se reflectă în afirmația conform căreia pentru o bază de date pertinentă este nevoie de investigarea sistematică și exhaustivă a unui areal, lipsa investigațiilor ducând la formulări apriorice ce nu reflectă realitățile terenului, cazul de față fiind mai degrabă o primă punere în temă decât o amplă analiză.

Cartea se termină cu o listă a figurilor din text, o listă a abrevierilor și o largă bibliografie, arătând seriozitatea și profesionalismul în ceea ce privește partea de documentare.

Anexele constituie un CD cu un fișier .pdf ce conține vizualizările color ale repertoriului punctelor arheologice identificate în Dealurile Lipovei. Cele 1543 de pagini sunt împărțite în Anexa 1 și Anexa 2, reprezentând repertoriul obiectivelor neverificate prin cercetări de teren, bazându-se doar pe bibliografie și analiză cartografică, respectiv obiectivele verificate prin periegeze sistematice.

Lucrarea de față este un nou început al geografiei istorice românești, am putea spune chiar o trezire din amorțire a acestui subiect în acest spațiu, foarte puține publicații recente având o astfel de temă ca obiect de dezbateră. Metodologia avansată de lucru coroborată cu aplicațiile informaticii și ale topografiei în arheologie duc la concluzii noi, multe dintre ele în contradicție cu cele mai vechi, cum este de exemplu ipoteza privind Culoarul Mureșului, care nu este neapărat o poartă de legătură între Transilvania și Câmpia Pannonică. Poate uneori prea tehnică, elementele de popularizare existând, dar într-o manieră mai riguroasă, *Cercetări interdisciplinare vizând reconstituirea geografiei istorice a Dealurilor Lipovei* este rezultatul imensei munci a numeroși oameni împreună cu autorul care, dând dovadă de o dăruire și o deontologie profesională exemplară au adus un plus arheologiei și geografiei istorice bănățene.